

Орел Олександр*аспірант**Державний університет «Житомирська політехніка»***Орел Олексій***аспірант**Державний університет «Житомирська політехніка»***Яцківська Анастасія***магістрант**Державний університет «Житомирська політехніка»***Власенко Олександр***магістрант**Державний університет «Житомирська політехніка»*

Економічні санкції ЄС проти росії та ефективність їх застосування

Анотація. Економічні санкції ЄС проти росії та їх ефективність є актуальним дослідженням, що розглядає вплив санкцій на російську економіку та політику. Метою дослідження є обґрунтування ефективності застосування економічних санкцій ЄС проти росії, зокрема визначення їх впливу на економічну ситуацію країни-агресора, включаючи зміни у ВВП, експортно-імпортних операціях, стан фінансового сектору та інші економічні показники. В ході дослідження ідентифіковано ключові аспекти, які впливають на ефективність економічних санкцій: політична підтримка, міць об'єкта санкцій, відповідність санкцій конкретним цілям, ефективне застосування санкцій, альтернативні варіанти для країни-адресата, часовий аспект, вплив на населення. Також визначено характер впливу санкцій: перешкоджання торгівлі, фінансові обмеження, економічний спад, гуманітарний вплив, зміна альянсів та економічних відносин, довгострокові економічні наслідки, глобальні економічні наслідки, адаптивне реагування, та обґрунтовано, що вплив санкцій може сильно відрізнитися залежно від економічної стійкості країни-об'єкта, її здатності до адаптації, обсягу та суворості санкцій, а також глобальної геополітичної динаміки. Здійснено аналіз заходів, запроваджених ЄС у контексті санкцій, включаючи обмеження доступу до фінансових ринків, секторальні обмеження в торгівлі та санкції проти окремих осіб чи компаній. Автори проаналізували ефективність санкцій з позиції досягнення політичних цілей ЄС у контексті війни в Україні, а також їх вплив на економічну ситуацію в росії. Виявлено, що в найближчі роки прогнозується зростання ВВП росії, що свідчить про недостатню ефективність санкцій, що запроваджуються та діють щодо економіки країни-агресора. Крім того, результати дослідження дозволили оцінити динаміку взаємовідносин між ЄС та росією в контексті санкційної політики та їх можливий вплив на економічні та політичні процеси в обох регіонах.

Ключові слова: економічні санкції; експорт; імпорт; ЄС; росія; війна; Україна.

Актуальність теми. Економічні санкції в сучасній світовій політиці є важливим інструментом впливу на уряди країн, юридичних чи фізичних осіб. Події, які відбуваються зараз у світі вимагають термінових дій, а санкції – це один із дипломатичних засобів впливу на країни, які порушують положення міжнародного права. Можна навести декілька аргументів, що підтверджують актуальність обраної теми дослідження:

1. Глобалізація та взаємозалежність країн: у сучасному світі країни взаємодіють у сфері економіки дуже тісно, тому економічні санкції можуть серйозно вплинути на фінансову стабільність та розвиток країни, спричиняючи серйозні наслідки для економіки та громадян, зокрема.
2. Використання санкцій у політичних конфліктах: санкції часто використовуються для вирішення політичних конфліктів і можуть бути спрямовані на покарання країни-порушника або на зміну її політичної стратегії.
3. Геополітичний вплив: санкції можуть використовуватися для зміни геополітичної ситуації, створюючи тиск на країни у конфлікті чи підтримуючи союзників економічно.

4. Зміна світових тенденцій: сучасні зміни у світових економічних та політичних тенденціях призводять до частішого та складнішого застосування економічних санкцій у боротьбі за вплив на міжнародній арені.

5. Роль санкцій у захисті прав людини: використання санкцій для зміцнення дотримання прав людини та демократичних принципів може включати зупинення торговельних стосунків або заборону експорту товарів, використовуваних у репресивних діях.

У більшості випадків санкції ефективні. Вплив санкцій на осіб або країни зі списку може бути дуже серйозним. Однак, загальна ефективність економічних санкцій є невизначеною, оскільки дуже важко виміряти, які санкції варто запровадити. Дослідження показують, що економічні санкції призводять до суттєвих змін у поведінці осіб або країн, на які вони спрямовані, приблизно в 40 % випадків.

Практика запровадження економічних санкцій в міжнародних економічних відносинах є досить актуальною. Так, зокрема, починаючи з 2014 року Європейський Союз (далі – ЄС) розпочав санкційний процес щодо російської федерації, яка порушила принципи міжнародного права та анексувала територію України (АР Крим) та окупувала частину Донецької та Луганської областей. Необхідність таких санкцій є виправданою, але їх ефективність потребує здійснення окремих досліджень та надання оцінок. А вже за майже 10 років війни росія розробила власні методи уникнення та обходу санкцій. Це підтверджує актуальність здійсненого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань міжнародно-правових аспектів застосування економічних санкцій приділялася увага таких закордонних науковців, як: Гутманн Й., Нойенкірх М. та Ноймайер Ф. [14]. У своїх працях вони продемонстрували, що економічні санкції негативно впливають практично на всі підкомпоненти ВВП, і що негативний вплив санкцій є найбільш вираженим у перші два роки після їх запровадження; Нойенкірх М. та Ноймайер Ф. [14] проаналізували, що санкції США впливають насамперед на тих, хто живе в бідності або на межі бідності; Афесоргбор С.К. [1] обґрунтував, що економічні санкції пов'язані зі зростанням економічної нерівності в країнах-об'єктах санкцій, і що торговельні та фінансові санкції мають найсильніший вплив; Клейтон Вебб [5] дослідила переоцінку вартості санкцій та санкційних загроз з використанням даних фондового ринку; Корі Вельт [6] здійснила огляд санкцій США та інших заходів у відповідь на вторгнення росії в Україну; Окумура Ю., Ніколадзе М., Донован К., Кенес Л., Ахарі А., Дуонг Я., Ханзл Я., Ліхтенеггер Е.М., Лобнік Л., Тімель А., Махмудян А., Зандт Ф., Лауб З., Аджирі Д.Х., Даві А. та Карагьозова Р. [23] розглянули ефективність та методи уникнення санкцій.

В українському науковому колі тема економічних санкцій набуває все більш широкого та актуального значення. Зокрема, такі науковці, як: Панченко В.Г. [29] дослідили реалізацію національних інтересів за допомогою економічних санкцій; Щигельська Г. та Вальорний Р. [31] оцінили масштаби та ефективність застосування економічних санкцій проти росії; Фліссак К. [30] обґрунтував специфіку позиціонування економічних санкцій в сучасних міжнародних відносинах.

Метою дослідження є обґрунтування ефективності застосування економічних санкцій ЄС проти росії, зокрема визначення їх впливу на економічну ситуацію країни-агресора, включаючи зміни у ВВП, експортно-імпортних операціях, стан фінансового сектору та інші економічні показники.

Викладення основного матеріалу. Економічні санкції – це комерційні та фінансові санкції, які застосовуються однією або декількома країнами проти самоврядної держави, групи чи особи, на яку вони спрямовані. Економічні санкції не обов'язково запроваджуються через економічні обставини – вони також можуть запроваджуватися через різні політичні, військові та соціальні проблеми.

Економічні санкції можуть мати різний характер і цілі. Наприклад, їх метою може бути покарання держави за її правопорушення міжнародного права, щоб змінити свою зовнішньополітичну позицію, змусити її змінити свою внутрішню політику та обмежити діяльність осіб чи організацій, причетних до незаконних дій. Проте економічні санкції можуть мати й негативні наслідки. Це може призвести до уповільнення економічного зростання країни, погіршення умов життя людей, зниження рівня зайнятості та посилення інфляції. Також можуть виникнути проблеми з постачанням та доступністю різних товарів і послуг, що може вплинути на стабільність національної економіки та підірвати довіру інвесторів до країни. Крім того, економічні санкції можуть також сприяти політичній ізоляції країни, що може знизити її вплив на міжнародній арені та призвести до подальшого ускладнення відносин з іншими країнами.

Методи, що використовуються для забезпечення виконання санкцій, суттєво еволюціонували за останні кілька десятиліть, але природа санкцій в основному залишилася незмінною. Один із перших зареєстрованих випадків санкцій належить до п'ятого століття до нашої ери.

Перше зафіксоване застосування санкцій відбулося в 432 р. до н.е., коли Афіньська імперія заборонила торговцям з Мегари доступ до ринків Афіньської імперії, тим самим задушивши економіку конкуруючого міста-держави. Повідомлялося про те, що громадяни Мегарії голодують, деякі вчені вважають, що саме це стало причиною початку Другої Пелопоннеської війни [24].

Однак лише у 20-му столітті використання економічних санкцій стало більш помітним. Протягом більшої частини історії санкції застосовували для того щоб уряди вирішували блокувати чи забороняти торгівлю, призначену для іншої країни. Санкції почали набувати свого нинішнього вигляду наприкінці 19

століття. Європейське суспільство почало обговорювати шкоду завдану війною та пошук мирної альтернативи. Санкції вважалися альтернативою.

Санкції є більш привабливими, оскільки порівняно з війною вони є дешевшим методом покарання за відхилення від міжнародних стандартів поведінки та вирішення суперечок між країнами. Торговельні санкції були введені у 117 випадках між 1970 і 1998 роками, причому Сполучені Штати були головною відповідальною стороною або «частиною санкційної коаліції» в більше, ніж двох третинах з них [8].

У ході дослідження ідентифіковано ключові аспекти, які впливають на ефективність економічних санкцій, а саме:

- політична підтримка: ефективність санкцій зазвичай залежить від широкої політичної підтримки міжнародного співтовариства. Якщо багато країн та міжнародних організацій підтримують санкції, то це може підвищити їхню ефективність;

- міць об'єкта санкцій: ефективність санкцій зазвичай залежить від того, наскільки важливим для країни-адресата є доступ до економічних ресурсів, які обмежуються санкціями. Якщо санкції впливають на стратегічно важливі галузі, це може бути більш ефективним;

- відповідність санкцій конкретним цілям: санкції повинні бути належно налаштовані для досягнення конкретних цілей. Вони можуть бути спрямовані на вплив політичних рішень, людські права, торгівлю, внутрішню стабільність тощо;

- ефективне застосування санкцій: щоб санкції були ефективними, санкціонує країни повинні вжити необхідних заходів для виконання їх, включаючи контроль і моніторинг дотримання санкцій;

- альтернативні варіанти для країни-адресата: ефективність санкцій також залежить від наявності альтернативних шляхів для країни-адресата досягнення своїх цілей. Якщо вони можуть знайти інші джерела товарів, послуг або інвестицій, то санкції можуть бути менш ефективними;

- часовий аспект: ефективність санкцій може змінюватися з часом. Іноді вони можуть потребувати тривалого часу для виявлення свого впливу;

- вплив на населення: санкції можуть сильно впливати на населення країни-адресата і призвести до гуманітарних проблем.

Найвідомішими прикладами використання економічних санкцій є введення санкцій проти Північної Кореї, Ірану, Росії та Сирії. У кожному випадку санкції були накладені з різних причин і мали різні наслідки. Однак запровадження економічних санкцій не є беззаперечно ефективним інструментом. Санкції загрожують ескалацією конфліктів, погіршенням економічного становища країни, до якої введені санкції, і впливом на населення країн, які не мають прямого відношення до причин санкцій.

В цілому, ефективність економічних санкцій як інструменту регулювання є питанням складним і залежить від багатьох факторів. Важливо обережно аналізувати ситуацію та розглядати можливі наслідки перед використанням санкцій як засобу впливу.

Економічні санкції застосовуються державами, які проводять активну зовнішню політику, спрямовану на вирішення міжнародних суперечок без військових або інших засобів, зменшення витрат і людських страждань. Їх вплив на національні економіки може бути багатограним і далекосяжним, а саме:

- перешкоджання торгівлі: санкції, як правило, передбачають обмеження торгівлі, включаючи заборону на певні товари чи послуги. Це порушує усталені торговельні схеми, впливаючи як на країну-об'єкт санкцій, так і на країни, що їх запроваджують. Зменшення обсягів торгівлі може призвести до економічного спаду, зниження доходів і розриву ланцюгів поставок;

- фінансові обмеження: санкції часто включають фінансові обмеження, такі як заморожування активів або обмеження доступу до міжнародних фінансових систем. Це може послабити валюту країни-об'єкта, зменшити інвестиції та ускладнити доступ до ринків капіталу, що спричиняє економічну нестабільність;

- економічний спад: санкції можуть спровокувати спад економічної активності, що призведе до скорочення ВВП, зменшення можливостей працевлаштування та зростання інфляції через дефіцит товарів і послуг;

- гуманітарний вплив: Санкції можуть ненавмисно зашкодити цивільному населенню, обмежуючи доступ до основних товарів, таких як їжа, ліки та інші предмети першої необхідності. Це може призвести до гуманітарних криз і проблем у сфері охорони здоров'я, що вплине на загальний добробут населення;

- зміна альянсів та економічних відносин: санкції можуть підштовхнути країну-об'єкт до пошуку нових торговельних партнерів або альянсів, диверсифікуючи її економічні зв'язки. Це також може призвести до появи альтернативних економічних структур для обходу санкцій, що потенційно може змінити світові економічні відносини;

- довгострокові економічні наслідки: вплив санкцій може зберігатися навіть після їх скасування, оскільки економіці потрібен час, щоб оговтатися від завданої шкоди. Це може призвести до довгострокових економічних проблем, зокрема структурної слабкості та зниження довіри інвесторів;

- глобальні економічні наслідки: санкції можуть мати хвильовий вплив на світову економіку, впливаючи на міжнародні ринки, ціни на сировинні товари та настрої інвесторів. Взаємопов'язаність

означає, що перебої в одній економіці можуть мати наслідки далеко за межами країни, проти якої спрямовані санкції;

- адаптивне реагування: країни, на які накладено санкції, можуть адаптуватися, інвестуючи у вітчизняну промисловість, технологічні інновації або альтернативні торговельні шляхи, щоб зменшити залежність від країн, що наклали санкції, що призведе до довгострокових змін у глобальній економічній динаміці;

- вплив санкцій може сильно відрізнятись залежно від економічної стійкості країни-об'єкта, її здатності до адаптації, обсягу та суворості санкцій, а також глобальної геополітичної динаміки. Хоча санкції мають спонукати до зміни поведінки, їхні економічні наслідки часто мають складні, а іноді й непередбачувані наслідки.

Санкції мають значний вплив на економіку країни-об'єкта, особливо з точки зору рівня та розподілу доходів. Зосередившись на економічних наслідках багатосторонніх санкцій, запроваджених Організацією Об'єднаних Націй, та односторонніх санкцій, запроваджених США, [20] виявили, що зростання ВВП знижується в середньому на 2 відсоткові пункти на рік, коли країна перебуває під санкціями ООН, та на 1 відсотковий пункт, якщо вона є об'єктом санкцій США. Для «типового» епізоду санкцій ці ефекти призводять до падіння ВВП на душу населення на 25 % у випадку санкцій ООН і на 13 % у випадку санкцій США. Використовуючи дизайн дослідження подій, Гутманн Й. та ін. [14] демонструють, що економічні санкції негативно впливають практично на всі підкомпоненти ВВП, і що негативний вплив санкцій є найбільш вираженим у перші два роки після їх запровадження. Автори повідомляють про значне падіння приватного споживання, інвестицій, торгівлі та прямих іноземних інвестицій під час епізодів санкцій. Ці дані узгоджуються з попередніми дослідженнями, які повідомляють про скорочення торгівлі [1], [7], [12] та прямих іноземних інвестицій [4].

Витрати, яких економічні санкції завдають країнам-об'єктам санкцій, розподіляються нерівномірно. Нойенкірх М. і Ноймаєр Ф. [21] показують, що санкції США впливають насамперед на тих, хто живе в бідності або на межі бідності. Їхні висновки свідчать, що розрив у рівні бідності – показник, який поєднує інформацію про те, скільки людей у країні живуть менше ніж на 1,25 долара США на день і наскільки великий середній дефіцит відносно 1,25 долара США, – збільшується приблизно на 28 %, коли вводяться економічні санкції. Щодо санкцій, запроваджених проти Ірану в 2012 році, Гомі М. [13] повідомляє, що від них постраждало переважно молоде, неписьменне і сільське населення, тоді як освічені люди і ті, хто працює в державному секторі, майже не постраждали. Афесоргбор С.К. [1] стверджує, що економічні санкції пов'язані зі зростанням економічної нерівності в країнах-об'єктах санкцій, і що торговельні та фінансові санкції мають найсильніший вплив. Таке зростання бідності та нерівності доходів не може бути пом'якшене за рахунок неформальної економічної діяльності, оскільки немає чіткого впливу санкцій на розмір неформальної економіки. Одним із способів, у який санкції можуть завдати шкоди економіці, є спричинення економічних криз. Цей ефект посилюється зниженням готовності Міжнародного валютного фонду надавати кредити країнам, що перебувають під санкціями. Економічні наслідки санкцій відчувають не лише країни, проти яких вони спрямовані: їхні відправники також платять свою ціну. Це було продемонстровано, зокрема, на прикладі санкцій проти росії після незаконної анексії Криму в 2014 році та продовжують демонструвати, проти Китаю після інциденту на площі Тяньаньмень у 1989 році [27]. Звичайно, ці країни-мішені не є репрезентативними, оскільки вони є одними з найбільших можливих об'єктів міжнародних санкцій.

У ході дослідження розглянуто вплив економічних санкцій на сучасному і актуальному прикладі, а саме: як вплинули економічні санкції на росію з початку анексії Криму та після повномасштабного вторгнення на територію України.

У відповідь на незаконну анексію Криму, загарбницьку війну росії проти України, анексію Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей з березня 2014 року ЄС поступово запровадив обмежувальні заходи щодо росії. Ці заходи мають послабити економіку росії, позбавивши її критичних технологій та ринків, щоб обмежити її здатність до війни. Також ЄС ввів санкції проти білорусі – участь у вторгненні в Україну, та Ірану – виробництво та постачання зброї.

Обмежувальні заходи ЄС щодо дій, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України, наразі поширюються на приблизно 1800 фізичних та юридичних осіб. Список осіб та організацій, до яких потрапили санкції, постійно переглядається та регулярно оновлюється Радою Безпеки ООН.

У 2014 року ЄС запровадив економічні санкції, спрямовані проти росії в окремих секторах економіки. У 2015 році лідери ЄС вирішили узгодити існуючий режим санкцій із повним виконанням Мінських угод, яке було заплановано на кінець грудня 2015 року. Економічні санкції продовжували поспіль на шість місяців з липня 2016 року. Рішення про їх продовження приймалося щоразу після оцінки виконання Мінських угод.

Рада ЄС 18 грудня завершила процес ухвалення дванадцятого пакета санкцій проти росії. 12-й пакет санкцій передбачає заборону на прямий або непрямий імпорт, купівлю або передання діамантів із росії.

Заборона, раніше погоджена на рівні «Групи семи», почала діяти з 1 січня 2024 року; обмеження щодо російських діамантів, що обробляються в третій країнах, впроваджені з 1 березня по 1 вересня 2024 р. [11].

Санкційний пакет також передбачає, що експортери з ЄС на договірній основі заборонятимуть реекспорт до Росії і для використання в Росії секретних товарів і технологій, коли укладають угоди з третіми країнами. До переліку товарів, експорт яких у РФ заборонений, додали хімікати, літєві батареї, термостати, двигуни постійного струму та серводвигуни для безпілотників, верстати та деталі машин і механізмів. ЄС запроваджує додаткові обмеження на імпорт чавуну й шпигату, мідних дротів, алюмінієвих дротів, фольги, труб і прокату загальною вартістю 2,2 мільярда євро на рік, а також забороняє імпорт скрапленого пропану з 12-місячним перехідним періодом. Водночас періоди поступового скорочення імпорту окремих видів металопродукції продовжуються. Водночас Рада ЄС додала виключення з обмежень на ввезення з Росії предметів особистого користування – раніше їх могли конфіскувати на митниці – та для автомобілів з дипломатичними номерами. Що ж стосується звичайних авто, країни ЄС можуть дозволити їхній в'їзд, якщо ті не продаються і використовуються виключно в особистих цілях [11].

ЄС поширює заборону на транзит через Росію на всі товари військового призначення, забороняє громадянам Росії володіти, контролювати або займати будь-які посади в керівних органах юридичних осіб, які надають криптовалютні послуги росіянам. Також чинна заборона на надання особам РФ послуг поширюється на надання програмного забезпечення для управління підприємствами та програмного забезпечення для промислового дизайну та виробництва. Євросоюз також запроваджує вимогу повідомляти про переказ коштів за межі ЄС будь-якою юридичною особою в межах ЄС, пов'язаною з юридичними особами з Росії або російським громадянином чи фізичною особою, яка проживає в Росії. У ЄС посилюються вимоги щодо дотримання «стелі цін» на нафту, зокрема з тим, аби краще визначити судна та суб'єкти, які допомагають Росії обходити це обмеження. Компанії з ЄС, які продають танкери третім сторонам, мають повідомляти про це в ЄС. Крім того, згідно з рішенням Ради ЄС, Швейцарія долучиться до обмежувальних заходів щодо імпорту заліза та сталі з Росії та комплексу заходів імпортного контролю, які є практично еквівалентними заходам ЄС. Зрештою, розширилися індивідуальні санкційні списки. До них ЄС додав 29 нових суб'єктів, які безпосередньо підтримують військово-промисловий комплекс Росії, зокрема й з третій країн, а також «значну кількість додаткових фізичних та юридичних осіб» [11].

3 січня 2024 року Рада Європейського Союзу включила російську компанію «Алроса» та її генерального директора до санкційного списку. ПАТ «Алроса» є найбільшою алмазовидобувною компанією у світі, яка належить російській державі, і на яку припадає понад 90 % всього російського видобутку алмазів. Обмежувальні заходи не спрямовані проти російського суспільства. Саме тому такі сфери, як продукти харчування, сільське господарство, охорона здоров'я та фармацевтика, виключені з-під обмежувальних заходів [11].

За даними Світового банку [26], Міжнародного валютного фонду [15] економіка Росії скоротилася на 2,1 % у 2022 році після зростання на 5,6 % у 2021 році, в основному через безпрецедентні міжнародні санкції та прямі витрати на війну через її вторгнення в Україну. Крім того, поглиблення нестачі робочої сили через часткову мобілізацію та втечу російських громадян з країни негативно впливало на економічну активність країни. Це все ще було набагато м'якше скорочення, ніж попередні прогнози на понад 12 %. Хоча оптова та роздрібна торгівля (-12,7 %), виробництво (-2,5 %) і транспорт (-1,8 %) були одними із секторів, які спостерігали спад у 2022 році, сільське господарство (+6,7 %), будівництво (+5 %), найбільше просунулися гостинність (+4,3 %), державне управління (4,1 %) та фінансові послуги (+4,1 %). З боку витрат приватні витрати (-1,4 %) і чистий зовнішній попит негативно вплинули на ВВП на тлі різкого падіння експорту (-13,9 %) та імпорту (-15 %). Натомість зросли інвестиції в основний капітал (+3,3 %) та державні витрати (+2,8 %), які, ймовірно, були збільшені військовими витратами.

Крім того, міжнародні організації [26, 15] зазначають, що 2022 рік став поганим для російської економіки. За оцінками, у 2022 році валовий внутрішній продукт (ВВП) Росії впав на 2,1 % та у 2023 році впав на -0,2 %. Економіка Росії продовжує скорочуватися. МВФ очікує зростання в 2024 році (1,2 %).

Обмежувальні заходи спрямовані на імпорт окремих товарів з Росії та експорт певних товарів до Росії, створений для максимального посилення негативного впливу санкцій на російську економіку, одночасно обмежуючи наслідки для бізнесу та громадян ЄС.

Про те, що обмежувальні заходи дають результати, свідчать цифри. Світовий банк [26] і МВФ [15] підрахували, що у 2022 році торгівля товарами та послугами Росії повинна була значно скоротитися. У 2023 році прогнозується, що імпорт буде вищим, ніж у 2022 році, тоді як експорт прогнозується подальшим падінням згідно зі Світовим банком або залишиться майже на тому ж рівні згідно з МВФ. Хоча в першій половині 2022 року Росія виграла від зростання цін на вичерпане паливо на світових ринках, санкції, спрямовані на імпорт нафти, які набули чинності в грудні 2022 року, призвели до обмеження доходів Росії.

Джерело: складено на основі: [27, 15]

Рис. 1. Річний темп зростання реального валового внутрішнього продукту росії з 2019 по 2025 р. (прогнознi значення)

За даними Міжнародного енергетичного агентства [16], нафтові доходи росії в січні 2023 року скоротилися більше ніж на чверть (порівняно з січнем 2022 року). Ще суттєвішим (понад 40 %) було падіння у лютому.

Санкції, накладені ЄС та його партнерами на фінансову систему росії, зменшують можливості росії фінансувати війну. 300 мільярдів євро резервів російського Центрального банку заблоковано в ЄС, інших країнах G7 та Австралії (дві третини з яких заблоковано в ЄС). Під санкціями опинилися 70 % активів російської банківської системи. Близько 21,5 мільярдів євро активів понад 1500 осіб та організацій, які перебувають під санкціями, були заморожені [11].

Економічні санкції є популярним інструментом примусу інших урядів до зміни своєї політики. Існує безліч емпіричних доказів того, що санкції можуть завдати значної шкоди країнам, проти яких вони застосовуються. Вони призводять до падіння ВВП на душу населення та його основних компонентів, особливо приватних інвестицій, споживання та торгівлі. Ці втрати є передумовою ефективності економічних санкцій. Питання про те, чи можна вважати санкції ефективними з точки зору регулярного досягнення цілей тих, хто їх запроваджує, є спірним. Це підтверджується і практикою їх застосування ЄС проти росії. Однак це не означає, що автоматично краще утриматися від застосування економічних санкцій, адже вони в перспективі можуть сприяти вирішенню російсько-української війни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економічні санкції, як елемент системи регулювання міжнародних економічних відносин, відображають складність і важливість балансу між політичними цілями та економічними наслідками. Їх використання може сприяти впливові на поведінку країн у вирішальний момент, проте це також може мати далекосяжні наслідки для економік та громадян країн-учасниць. Такі санкції можуть змінювати геополітичні зв'язки, економічні взаємозв'язки та відносини між країнами, тому важливо враховувати їхню ефективність та можливі ризики перед їх введенням. Для досягнення позитивних результатів урегулювання конфліктів та забезпечення стабільності в міжнародних відносинах, необхідно зберігати баланс між політичним тиском та мінімізацією негативних економічних наслідків для всіх зацікавлених сторін.

Під час аналізу було встановлено основні фактори, які впливають на ефективність економічних санкцій. Серед них – підтримка політики, стійкість об'єкту санкцій, відповідність санкцій поставленим цілям, їх ефективне застосування, альтернативні варіанти для країни-адресата, а також урахування часового аспекту та впливу на населення. Крім того, було визначено, які види впливу санкцій найбільш характерні: перешкоди у торгівлі, фінансові обмеження, економічний спад, гуманітарний вплив, зміни в альянсах і економічних відносинах, а також довгострокові та глобальні економічні наслідки. Однак, підкреслено, що вплив санкцій значно варіюється залежно від стійкості економіки країни-об'єкта, її здатності адаптуватися, обсягу та суворості санкцій, а також глобальної геополітичної динаміки.

Також було проведено огляд заходів, які Європейський Союз запровадив у контексті санкцій, таких як обмеження доступу до фінансових ринків, секторальні обмеження в торгівлі та санкції проти окремих осіб

чи компаній. В результаті виявлено, що ВВП Росії прогнозується досягти зростання в найближчі роки, що свідчить про обмежену ефективність санкцій, спрямованих на її економіку. Здійснене дослідження дозволило оцінити динаміку взаємовідносин між ЄС і Росією в контексті санкційної політики та їх можливий вплив на економічні та політичні процеси у цих регіонах.

Список використаної літератури:

1. Afesorgbor S.K. The Impact of Economic Sanctions on International Trade: How Do Threatened Sanctions Compare with Imposed Sanctions? / S.K. Afesorgbor // *European Journal of Political Economy*. – 2019. – Vol. 56. – P. 11–26.
2. Is it easy to hide money in the crypto economy? The case of Russia / A.Ahari, J.Duong, J.Hanzl and other // *Focus on European Economic Integration*. – 2022. – Issue Q4/2271. – P. 71–89 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/37rhsp9x>.
3. Ajiri D.H. Iranian in name only: Dual nationals hide Iran ties to avoid US sanctions / D.H. Ajiri // *France24*. – 2018 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/4m5v7rn7>.
4. Biglaiser G. The Effect of Sanctions on U.S. Foreign Direct Investment / G.Biglaiser, D.Lektzian // *International Organization*. – 2011. – Vol. 65. – P. 531–551.
5. Webb C. Re-examining the costs of sanctions and sanctions threats using stock market data / C.Webb // *International Interactions. Empirical and Theoretical Research in International Relations*. – 2020. – Vol. 46, Issue 5.
6. Welt C. Russia's war against Ukraine: Overview of U.S. sanctions and other responses / C.Welt // *Congressional Research Service*. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/ycn4nh2>.
7. Crozet M. Friendly Fire: The Trade Impact of the Russia Sanctions and Counter-sanctions / M.Crozet, J.Hinz // *Economic Policy*. – 2020. – Vol. 35. – P. 97–146
8. Curry A.C. Revisiting Economic Sanctions Reconsidered / A.C. Curry // *Journal of Peace Research*. – 1998. – Vol. 35, № 4. – P. 497–509 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.jstor.org/stable/425755>.
9. Dagres H. How Iran will cope with US sanctions / H.Dagres, B.Slavin // *Atlantic Council*. – 2018 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/5cxnx9fm>.
10. Dawi A. Iran boosts cheap oil sale to China despite sanctions / A.Dawi // *Voice of America*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/52kyyjar>.
11. European Council : official website [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.consilium.europa.eu/en/>.
12. The Global Sanctions Data Base / G.J. Felbermayr, A.Kirilakha, C.Syropoulos and other // *European Economic Review*. – 2020. – Vol. 129, Issue C.
13. Ghomi M. Who Is Afraid of Sanctions? The Macroeconomic and Distributional Effects of the Sanctions against Iran / M.Ghomi // *Economics and Politics*. – 2022. – Vol. 34. – P. 395–428.
14. Gutmann J. Precision-guided or Blunt? The Effect of US Economic Sanctions on Human Rights / J.Gutmann, M.Neuenkirch, F.Neumeier // *Public Choice*. – 2020. – Vol. 185. – P. 161–182.
15. International monetary fund : official website [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.imf.org/en/Home>.
16. International Energy Agency: IEA : official website [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.iea.org/>.
17. Karagyozyova R. Iran's tactics to evade the sanctions on its oil sector / R.Karagyozyova // *IRAM Center for Iranian Studies*. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/4exyszar>.
18. Kenez L. Ukraine war anniversary: Turkish-Russian trade skyrocketed despite sanctions / L.Kenez // *Nordic Monitor*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/muhmtxba>.
19. Laub Z. International sanctions on Iran / Z.Laub // *Council on Foreign Relations*. – 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/y27psz6t>.
20. Mahmoudian A. Russia's financial defense mechanism against Western sanctions / A.Mahmoudian // *Trends Research & Advisory*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/3aawr8yb>.
21. Neuenkirch M. The Impact of UN and US Economic Sanctions on GDP Growth / M.Neuenkirch, F.Neumeier // *European Journal of Political Economy*. – 2015. – Vol. 40. – P. 110–125 [Electronic resource]. – Access mode : https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121131/1/N_138.pdf
22. Neuenkirch M. The Impact of US Sanctions on Poverty / M.Neuenkirch, F.Neumeier // *Journal of Development Economics*. – 2016. – Vol. 121. – P. 110–119.
23. Nikoladze M. Russia Sanctions Database / M.Nikoladze, K.Donovan // *Atlantic Council*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/vnzjufa9>.
24. Okumura Y. Examining the current state of Russian sanctions evasion / Y.Okumura // *Dow Jones*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/29aprwau>.
25. Megara, Greece / R.Stillwell, W.L. MacDonald, M.H. McAllister ed. // *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites* [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0006:entry=megara>
26. The World Bank : official website [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
27. Russia Full Year GDP Growth / Trading Economics. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tradingeconomics.com/russia/full-year-gdp-growth>.
28. Webb C. Re-examining the Costs of Sanctions and Sanctions Threats Using Stock Market Data / C.Webb // *International Interactions*. – 2020. – Vol. 46. – P. 749–777.
29. Zandt F. The world's most-sanctioned countries / F.Zandt // *Statista*. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://tinyurl.com/yzyv3k48>.

30. Панченко В.Г. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики в контексті реалізації національних інтересів / В.Г. Панченко // Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 1. – С. 10–16 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5665&i=1>.
31. Фліссак К. Економічні санкції та специфіка їх позиціонування в сучасних міжнародних відносинах / К.Фліссак // Актуальні проблеми правознавства. – 2019 [Electronic resource]. – Access mode : <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/618>.
32. Щигельська Г. Економічні санкції проти росії: масштаби та ефективність / Г.Щигельська, Р.Вальорний // Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки : II Міжнародна наукова конференція. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37906/2/MCTD_2022_Shchyhelska_H-Economic_sanctions_101-104.pdf.

References:

1. Afesorgbor, S.K. (2019), «The Impact of Economic Sanctions on International Trade: How Do Threatened Sanctions Compare with Imposed Sanctions?», *European Journal of Political Economy*, Vol. 56, pp. 11–26.
2. Ahari, A., Duong, J., Hanzl, J. et al. (2019), «Is it easy to hide money in the crypto economy? The case of Russia», *Focus on European Economic Integration*, Issue Q4/2271, pp. 71–89, [Online], available at: <https://tinyurl.com/37rhsp9x>
3. Ajiri, D.H. (2018), «Iranian in name only: Dual nationals hide Iran ties to avoid US sanctions», *France24*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/4m5v7rn7>
4. Biglais, G. and Lektzian, D. (2011), «The Effect of Sanctions on U.S. Foreign Direct Investment», *International Organization*, Vol. 65, pp. 531–551.
5. Webb, C. (2020), «Re-examining the costs of sanctions and sanctions threats using stock market data», *International Interactions. Empirical and Theoretical Research in International Relations*, Vol. 46, Issue 5.
6. Welt, C. (2022), «Russia's war against Ukraine: Overview of U.S. sanctions and other responses», *Congressional Research Service*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/yeen4nh2>
7. Crozet, M. and Hinz, J. (2020), «Friendly Fire: The Trade Impact of the Russia Sanctions and Counter-sanctions», *Economic Policy*, Vol. 35, pp. 97–146.
8. Curry, A.C. (1998), «Revisiting Economic Sanctions Reconsidered», *Journal of Peace Research*, Vol. 35, No. 4, pp. 497–509, [Online], available at: <https://www.jstor.org/stable/425755>
9. Dages, H. and Slavina, B. (2018), «How Iran will cope with US sanctions», *Atlantic Council*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/5cxnx9fm>
10. Dawi, A. (2023), «Iran boosts cheap oil sale to China despite sanctions», *Voice of America*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/52kyjjar>
11. *European Council*, official website, [Online], available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
12. Felbermayr, G.J., Kirilakha, A., Syropoulos, C. et al. (2020), «The Global Sanctions Data Base», *European Economic Review*, Vol. 129, Issue C.
13. Ghomi, M. (2022), «Who Is Afraid of Sanctions? The Macroeconomic and Distributional Effects of the Sanctions against Iran», *Economics and Politics*, Vol. 34, pp. 395–428.
14. Gutmann, J., Neuenkirch, M. and Neumeier, F. (2020), «Precision-guided or Blunt? The Effect of US Economic Sanctions on Human Rights», *Public Choice*, Vol. 185, pp. 161–182.
15. *International monetary fund*, official website, [Online], available at: <https://www.imf.org/en/Home>
16. *International Energy Agency: IEA*, official website, [Online], available at: <https://www.iea.org/>
17. Karagoyozova, R. (2021), «Iran's tactics to evade the sanctions on its oil sector», *IRAM Center for Iranian Studies*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/4exyszar>
18. Kenez, L. (2023), «Ukraine war anniversary: Turkish-Russian trade skyrocketed despite sanctions», *Nordic Monitor*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/muhmtxba>
19. Laub, Z. (2015), «International sanctions on Iran», *Council on Foreign Relations*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/y27psz6t>
20. Mahmoudian, A. (2023), «Russia's financial defense mechanism against Western sanctions», *Trends Research & Advisory*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/3aawr8yb>
21. Neuenkirch, M. and Neumeier, F. (2015), «The Impact of UN and US Economic Sanctions on GDP Growth», *European Journal of Political Economy*, Vol. 40, pp. 110–125, [Online], available at: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121131/1/N_138.pdf
22. Neuenkirch, M. and Neumeier, F. (2016), «The Impact of US Sanctions on Poverty», *Journal of Development Economics*, Vol. 121, pp. 110–119.
23. Nikoladze, M. and Donovan, K. (2023), «Russia Sanctions Database», *Atlantic Council*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/vnzjufa9>
24. Okumura, Y. (2023), «Examining the current state of Russian sanctions evasion», *Dow Jones*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/29aprwa9>
25. Stillwell R., MacDonald, W.L., McAllister, M.H. (ed.) «Megara, Greece», *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, [Online], available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0006:entry=megara>
26. *The World Bank*, Official website, [Online], available at: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
27. Trading Economics (2023), «Russia Full Year GDP Growth», [Online], available at: <https://tradingeconomics.com/russia/full-year-gdp-growth>
28. Webb, C. (2020), «Re-examining the Costs of Sanctions and Sanctions Threats Using Stock Market Data», *International Interactions*, Vol. 46, pp. 749–777.

29. Zandt, F. (2023), «The world's most-sanctioned countries», *Statista*, [Online], available at: <https://tinyurl.com/yzyv3k48>
30. Panchenko, V.H. (2017), «Ekonomichni sanktsii yak instrument zovnishnoi polityky v konteksti realizatsii natsionalnykh interesiv», *Ekonomichna nauka. Investytsii: praktyka ta dosvid*, No. 1, pp. 10–16, [Online], available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5665&i=1>
31. Flissak, K. (2019), «Ekonomichni sanktsii ta spetsyfika yikh pozytsionuvannia v suchasnykh mizhnarodnykh vidnosynakh», *Aktualni problemy pravoznavstva*, [Online], available at: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/618>
32. Shchyhelska, H. and Valornyi, R. (2022), «Ekonomichni sanktsii proty rosii: masshtaby ta efektyvnist», *Voienni konfliktky ta tekhnohenni katastrofivistorychni ta psykholohichni naslidky*, II Mizhnarodna naukova konferentsiia, [Online], available at: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37906/2/MCTD_2022_Shchyhelska_H-Economic_sanctions_101-104.pdf

Orel Oleksand, Orel Oleksii, Yatskivska A., Vlasenko O.

EU economic sanctions against russia and the effectiveness of their application

Abstract. EU economic sanctions against Russia and their effectiveness are a topical study that examines the impact of sanctions on the russian economy and politics. The aim of the study is to substantiate the effectiveness of the application of EU economic sanctions against russia, in particular, to determine their impact on the economic situation of the aggressor country, including changes in GDP, export-import operations, the state of the financial sector and other economic indicators. In the course of the study, key aspects that affect the effectiveness of economic sanctions were identified: political support, the power of the object of sanctions, the compliance of sanctions with specific goals, the effective application of sanctions, alternative options for the addressee country, the time aspect, and the impact on the population. The nature of the impact of sanctions is also determined: trade obstruction, financial constraints, economic downturn, humanitarian impact, changing alliances and economic relations, long-term economic consequences, global economic consequences, adaptive response, and it is proved that the impact of sanctions can vary greatly depending on the economic stability of the object country, its ability to adapt, the scope and severity of sanctions, as well as global geopolitical dynamics. The analysis of measures imposed by the EU in the context of sanctions, including restrictions on access to financial markets, sectoral restrictions on trade and sanctions against individuals or companies, is carried out. The authors analyzed the effectiveness of sanctions from the point of view of achieving EU political goals in the context of the war in Ukraine, as well as their impact on the economic situation in russia. It is revealed that russia's GDP growth is projected in the coming years, which indicates insufficient effectiveness of the sanctions imposed and applied to the economy of the aggressor country. In addition, the results of the study allowed us to assess the dynamics of relations between the EU and russia in the context of sanctions policy and their possible impact on economic and political processes in both regions.

Keywords: economic sanctions; export; import; EU; russia; war; Ukraine

Стаття надійшла до редакції 09.11.2023.